

УДК 351

DOI [https://doi.org/10.32689/2523-4625-2023-4\(70\)-8](https://doi.org/10.32689/2523-4625-2023-4(70)-8)

Юрій РУБАН

аспірант кафедри теорії та практики управління Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського», Берестейський проспект, 37, Київ, 03056
ORCID: 0000-0002-7266-790X

Yurii RUBAN

Postgraduate Student of the Department of Management Theory and Practice of the National Technical University of Ukraine «Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute», 37, Beresteyskyi Ave, Kyiv, 03056
ORCID: 0000-0002-7266-790X

ІНСТРУМЕНТИ ЕЛЕКТРОННОЇ ДЕМОКРАТІЇ ДЛЯ ВЗАЄМОДІЇ ДЕРЖАВИ ТА ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

TOOLS OF ELECTRONIC DEMOCRACY FOR INTERACTION BETWEEN THE STATE AND CIVIL SOCIETY

Громадянське суспільство в Україні ще перебуває на етапі становлення, але дуже стрімко розвивається через наявні в державі виклики. Взаємодія держави та громадянського суспільства дуже важлива для обох сторін і відкриває багато можливостей. Через синергію взаємодії держави та громадянського суспільства зміни відбуваються швидше та якісніше. Сьогодні в епоху нових технологій відкриваються нові горизонти для взаємодії держави з громадянським суспільством. Взаємодія з більшістю державних установ за допомогою додатку «Дія» вже стала буденністю і більшість громадян зараз не уявляють своє життя без нього. Крім «Дії» існує багато інструментів електронної демократії, які спрощують комунікацію громадян з державою та допомагають швидше взаємодіяти в умовах сучасних викликів. Також, варто зазначити, що інструменти електронної демократії можуть значно зменшити видатки державного та місцевих бюджетів. В реаліях війни це є надважливим і допоможе спрямувати вільні бюджетні кошти на підтримку обороноздатності України. Варто сказати, що Україна серйозно взялася за імплементацію інструментів електронної демократії, що можна підтвердити визнанням на міжнародній арені результатів цифровізації адміністративних послуг.

Розвиток інструментів електронної демократії для взаємодії держави з громадянським суспільством є позитивним фактором і дозволяє отримувати кращий результат від співпраці. Нині наша держава зникає до постійної співпраці з громадянським суспільством і все більше залучає його до процесу творення управлінських рішень. Важливість прямого діалогу влади з громадянським суспільством неможливо переоцінити. На сьогодні інструменти електронної демократії в Україні стрімко розвиваються і мають гарні перспективи приносити багато користі в під час військового стану та в майбутньому мирному житті.

Ключові слова: електронна демократія, інститути громадянського суспільства, громадянське суспільство, взаємодія з державою, діджиталізація.

Civil society in Ukraine is still at the stage of formation, but it is developing very rapidly due to the challenges in the state. The interaction between the state and civil society is very important for both sides and opens up many opportunities. Due to the synergy of interaction between the state and civil society, changes occur faster and with better quality. Today, in the era of new technologies, new horizons are opening for the interaction of the state with civil society. Interaction with most government institutions using the «Diiia» application has already become commonplace, and most citizens now cannot imagine their lives without it. In addition to «Diiia», there are many tools of e-democracy that simplify the communication of citizens with the state and help to interact faster in the conditions of modern challenges. Also, it is worth noting that electronic democracy tools can significantly reduce state and local budget expenditures. In the realities of war, this is extremely important and will help direct free budget funds to support Ukraine's defense capability. It is worth saying that Ukraine has seriously taken up the implementation of electronic democracy tools, which can be confirmed by the recognition in the international arena of the results of digitalization of administrative services.

The development of e-democracy tools for interaction between the state and civil society is a positive factor and makes it possible to obtain better results from cooperation. Currently, our state is getting used to constant cooperation with civil society and is increasingly involving it in the process of creating management decisions. The importance of direct dialogue between the government and civil society cannot be overestimated. Today, the tools of electronic democracy in Ukraine are developing rapidly and have good prospects of bringing many benefits during the martial law and in the future peaceful life.

Key words: electronic democracy, institutions of civil society, civil society, interaction with the state, digitalization.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор.

Питанням електронних інструментів у взаємодії держави та громадянського суспільства досліджували Гавкалова Н.Л., Єрємко Д.В.,

Яруліна Н., Левківська В.М., Митко А.М. та інші.

Метою статті є дослідження перспектив розвитку інструментів електронної демократії для взаємодії держави та громадянського суспільства.

Виклад основного матеріалу дослідження. Громадянське суспільство в Україні ще перебуває на етапі становлення, але дуже стрімко розвивається через наявні в державі виклики. Взаємодія держави та громадянського суспільства дуже важлива для обох сторін і відкриває багато можливостей. Сьогодні в епоху нових технологій відкриваються нові горизонти для взаємодії держави з громадянським суспільством. Це є позитивним фактором і дозволяє отримувати кращий результат від співпраці. На сьогодні інструменти електронної демократії в Україні розвиваються і мають гарні перспективи в майбутньому мирному житті.

Інститути громадянського суспільства в європейських країнах мають високий рівень довіри громадян та держави. Найвищим рівнем довіри від держави є делегування своїх повноважень інституту громадянського суспільства. Таких практик в Україні дуже мало, але запит на подібну співпрацю є. Нині наша держава зникає до постійної співпраці з громадянським суспільством і все більше залучає його до процесу творення управлінських рішень. Можна навести достатньо прикладів інструментів електронної демократії, які вже сьогодні допомагають у взаємодії влади та громадянського суспільства.

Наприклад, за допомогою платформи «Дія» відкриваються безмежні можливості для швидкої комунікації з державою. «Дія» стала платформою на якій можна дізнатися все про всі наявні державні послуги, і отримати велику частину з них. Застосунок «Дія» нині є у величезній кількості українців і також дозволяє замовляти довідки, сплачувати штрафи і взаємодіяти з державою. В 2019 році, коли створили «Дію», ніхто навіть не міг уявити, що ми матимемо практично всі документи в своєму телефоні і зможемо ними користуватися на рівні з паперовими.

Застосунок «Дія» відкрив нові можливості для взаємодії держави з суспільством. Наприклад, почали з'являтися опитування, через які держава може дізнатися думку громадян з різних питань. На сьогодні, вони не мають юридичної сили і є виключно консультативними, але це вже є великим кроком вперед. Адже, дізнавшись думку громадян напругу держава в будь якому випадку має реагувати на це і розуміти настрої суспільства.

Порядок проведення опитувань в «Дії» Кабінет Міністрів України затвердив Постановою КМУ №90 від 7 лютого 2022 року. Так, згідно з Порядком, опитування через «Дію» є збором інформації, що проводиться з метою дослідження загальної думки (позиції) населення щодо ініціатив, спрямованих на вирішення питань державного управління в різних сферах суспільного життя. Таке опитування не є голосуванням (референдумом), виборами, а також формою публічного обговорення чи електронних консультацій з громадськістю [1].

Тобто, це абсолютно нова форма взаємодії з суспільством в Україні. Забезпечення технічної можливості проведення опитування лежить на Міністерстві цифрової трансформації.

У документі Кабміну вказано, що одночасно можуть проводитися кілька опитувань щодо різних питань. Їх можуть проводити як для всіх користувачів «Дії», так і для окремих категорій. Анкета може містити одночасно до 10 варіантів відповідей на одне питання. Учасник може пройти опитування лише один раз. Надана ним відповідь є остаточною, змінити чи відкликати її не можна. Організатор може достроково припинити опитування у разі втрати актуальності, виявлення технічної помилки або за зверненням ініціатора. Учасників про це мають сповістити. Результати опитування можуть показуватися в «Дії», якщо це погодить ініціатор. Результати можуть зберігатися технічним адміністратором «Дії» протягом трьох років [2].

Важливо також зазначити певні цифри. 778 000 осіб, які взяли участь в опитуванні з приводу «декомунізації» на монументі «Батьківщина-Мати» в додатку «Дія». Таку цифру в своєму телеграм каналі повідомив Михайло Федоров [3].

Це опитування стосувалося досить специфічної теми і було проведено під час війни, коли не кожен має змогу проголосувати або взагалі користуватися телефоном. Це демонструє, що охоплення є досить великими і дадуть змогу якісно заміряти суспільну думку, яка є важливою для прийняття рішення. В мирні часи, ми матимемо більшу кількість осіб, що голосують і більше часу на проведення подібних опитувань.

Також важливим елементом розвитку співпраці громадянського суспільства та держави є програма партнерства «Відкритий Уряд». Партнерство «Відкритий Уряд» – міжнародна ініціатива, спрямована на об'єднання зусиль урядів та громадянського суспільства для створення позитивних змін у житті грома-

дян. У рамках Ініціативи уряду країн-учасниць спільно з громадянським суспільством розробляють та реалізують дворічні національні плани дій. Заходи, передбачені в планах дій, мають відповідати принципам Партнерства «Відкритий Уряд»: забезпечення доступу до публічної інформації, посилення участі громадськості у прийнятті рішень, забезпечення підзвітності органів влади, розвиток технологій та інновацій для забезпечення прозорості та підзвітності. Україна є учасником Ініціативи з 2011 року. Робота Уряду неодноразово відзначалась Керівним комітетом Ініціативи як зразок для інших країн (зокрема, заходи з впровадження електронної системи закупівель «ProZorro» та моніторингового порталу «DoZorro», відкриття інформації про бенефіціарних власників, налагодження партнерства між Урядом та громадськістю в процесі реалізації Ініціативи). [4].

Фактичне впровадження Ініціативи в Україні почалося у травні 2012 р. [9].

Приєднання України до цієї ініціативи є фундаментальним рішенням на шляху до розбудови демократичного суспільства. Основні принципи ініціативи реалізуються в Україні і роблять зміни на краще в багатьох сферах життєдіяльності. Після перемоги наша держава матиме змогу більше розвиватися в напрямках реалізації цих принципів і далі покращувати вже започатковані проекти.

Звісно, неможливо не згадати систему ProZorro, яка вже стала буденністю для підприємців та державних службовців. Система ProZorro – це платформа, де державні та комунальні замовники оголошують тендери на закупівлю товарів, робіт і послуг, а представники бізнесу змагаються на торгах за можливість поставити це державі [5].

Система ProZorro довела свою придатність і зекономила державі значну суму коштів. Моніторинг закупівель та інших державних процесів є дуже важливим для громадянського суспільства і передбачає повну прозорість влади. ProZorro є найвідомішим і флагманським проектом, який вже працює успішно багато років. Втім, він не є єдиним прикладом системи для прозорості державних процесів.

Наприклад, система ЄДЕССБ робить процес будівництва набагато прозорішим, ніж це було раніше. На даний момент, система не функціонує в повному обсязі через війну, але забудовники мають можливість прозора подавати документи. Єдина державна електронна система у сфері будівництва (скорочено – ЄДЕСБ) – загальнонаціональна інформаційна система, що покликана впорядкувати процес будівництва в Україні і через макси-

мальну публічність інформації зробити його прозорим та вільним від корупції. ЄДЕСБ має реалізувати весь життєвий цикл будівництва об'єкту починаючи з отримання містобудівних умов та обмежень, закінчуючи його введенням в експлуатацію. Передбачається, що більшість інформації та документації необхідної для ведення будівництва буде створюватися в Системі відповідними суб'єктами, що дозволить централізувати та стандартизувати дані з багатьох розрізнених джерел інформації [6].

Портал державної електронної системи у сфері будівництва є важливим проектом для здійснення громадського контролю за сферою будівництва. Ми всі знаємо, що ця сфера є проблемною в контексті корупції. За допомогою цього порталу всі громадяни можуть відкрито стежити за документацією в сфері будівельної діяльності, замовниками і виконавцями робіт. Безумовно, наявність системи не виключає корупційні ризики і махінації у сфері будівництва, але робить процес прозорішим і більш відкритим для громадян. Наприклад, на сайті переглянувши мапу України можна знайти всі документи на будівництво на конкретній вулиці у конкретному будинку або будівлі, яка знаходиться в процесі будівництва. Відповідно, побачивши певну забудову гуляючи містом, кожен громадянин має можливість одразу перевірити законність будівництва. Також на Порталі державної електронної системи у сфері будівництва громадяни можуть самі отримати будівельні послуги. Наприклад, подати заяву про переведення дачних, садових будинків в житлові або подати повідомлення про початок будівельних робіт за класом наслідків СС1.

Прикладом інструменту електронної демократії на місцевому рівні є «Київ Цифровий». «Київ Цифровий» – мобільний застосунок, створений у 2021 році київським Комунальним підприємством «Головним інформаційно-обчислювальний центр» (КП ГІОЦ) на заміну застосунку Kyiv Smart City [7].

Під час процесу дерусифікації в застосунку «Київ Цифровий» було проведено опитування щодо зміни назв на близько 300-х вулицях Києва. Кожен мешканець України міг проголосувати за нову назву і для цього лише потрібно було верифікуватися через Bank ID. Це не єдине опитування по дерусифікації об'єктів, яке проводилося в цьому застосунку. Це дало можливість швидко дізнатися думку суспільства та їх вибір нової назви для об'єкту. Відповідно, вже через невеликий проміжок часу Київрада проголосувала за зміну назв багатьох вулиць. Цей кейс демонструє наскільки інструменти електронної демокра-

тії покращують взаємодію влади та суспільства і пришвидшують прийняття стратегічно важливих рішень для нашої держави.

Також, на нашу думку, необхідно приділити увагу роботі Громадських Рад, які є вагомим елементом у взаємодії громадянського суспільства з органами влади. 14 березня 2019 року в рамках Тижня Відкритого Уряду представники громадського сектору та експерти долучилися до обговорення контенту й сервісів майбутньої онлайн-платформи для взаємодії органів виконавчої влади та інститутів громадянського суспільства. Голова громадської ради при Держагентстві з питань електронного урядування Єгор Стефанович представив своє бачення можливого сервісу на онлайн-платформі під назвою «Портал громадських рад», який дозволить «цифровізувати» роботу громадських рад при органах виконавчої влади, підвищити ефективність їх взаємодії з органами виконавчої влади [8].

Цей проєкт нереалізований на сьогодні, але він міг би покращити роботу громадських рад і зробити зручнішим контроль за роботою громадських рад при органах влади.

Варто згадати про платформу UAR reforms. Це відкрита комунікаційна та адвокаційна платформа активних громадян, громадських організацій, представників бізнесу та інших зацікавлених сторін. Її мета – це впровадження якісної та обґрунтованої державної політики в Україні шляхом обговорення широким колом стейкхолдерів пропозицій до влади, програм діяльності уряду та інших документів щодо реформ [10].

Вона створена саме представниками громадянського суспільства і допомагає громадянам просувати необхідні державі реформи для демократизації.

Загалом, всі перелічені інструменти електронної демократії забезпечують більш прозорю та чесну функціонування держави. Інститути громадянського суспільства за

допомогою цих інструментів здійснюють контроль, взаємодіють з державою та здійснюють вплив на управлінські рішення. Це є важливим і допомагає Україні йти шляхом демократизації та наблизитися до європейських цінностей. В прагненні стати повноправним членом Європейського Союзу нам потрібно зробити багато реформ і багато з них будуть пов'язані з більшим залученням громадянського суспільства до державницьких справ. Інструменти електронної демократії пришвидшать процес реформ і допоможуть пройти цей шлях швидше, ніж інші країни коли вступали до ЄС. Ми маємо з розумінням ставитися до цифровізації держави і не думати, що все станеться одразу і ми не матимемо негативних кейсів в новостворених електронних системах. Втім, діяльність вітчизняних управлінців доводить, що ми досить швидко та якісно адаптуємося до роботи з новими інструментами електронної демократії.

Висновки. Наша держава прямує до демократичних цінностей дуже важким і тернистим шляхом. Втім, інструменти електронної демократії пришвидшують цей процес і полегшують життя державі та громадянам.

Перспективи розвитку цих інструментів дозволяють сміливо стверджувати, що всі біди вітчизняного державного управління рано чи пізно будуть подолані або зведені до мінімуму. Потенціал інструментів електронної демократії в Україні є дуже високим, адже інноваційні рішення в різних сферах державного управління вже стають буденністю для нас. Збільшення прозорості у всіх сферах життя допомагає громадянському суспільству ефективно контролювати державні рішення і не допускати порушення прав і свобод громадян.

Важливість прямого діалогу влади з громадянським суспільством неможливо переоцінити. Ця тематика потребує уваги науковців та подальших досліджень.

Література:

1. Уряд ухвалив порядок проведення громадських опитувань через Єдиний державний веб-портал електронних послуг та додаток «Дія». URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3399559-urad-uhvaliv-poradok-provedenna-gromadskih-opituvan-cerez-diu.html>
2. У «Дії» з'явилися опитування, які дозволяють «спілкуватися з державою». Про що питають і як узяти участь? URL: <https://hromadske.ua/posts/u-diyi-zyavilisy-opituvannya-yaki-dozvolyayut-splkuvatisya-z-derzhavoyu-pro-sho-pitayut-ta-yak-vzyati-uchast>
3. У Дії завершилось ініційоване Міністерством культури та інформаційної політики опитування «Як бути з гербом срср на щиті Батьківщини-матері». URL: <https://t.me/zedigital/2221>
4. Звіт про реалізацію плану дій із впровадження Ініціативи «Партнерство «Відкритий Уряд» у 2018 – 2020 роках. URL: https://www.opengovpartnership.org/wpcontent/uploads/2020/12/Ukraine_End-of-Term-Self-Assessment-2018-2020-UKR.pdf
5. Стаття «Що таке Prozorro». URL: <https://prozorro.gov.ua/about>
6. Портал державної електронної системи у сфері будівництва. URL: <https://e-construction.gov.ua/>
7. Сайт «Київ Цифровий». URL: <https://kyiv.digital/>

8. Якою має бути онлайн-платформа для взаємодії органів виконавчої влади та громадськості, обговорили під час Тижня Відкритого Уряду. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/yakoyu-maye-buti-onlajn-platforma-dlya-vzayemodiyi-organiv-vikonavchoyi-vladi-ta-gromadskostiobgovorili-pid-chas-tizhnya-vidkritogo-uryadu>

9. «Щодо стану реалізації ініціативи «Партнерство «Відкритий Уряд» в Україні». Аналітична записка URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/politika/schodo-stanu-realizacii-iniciativi-partnerstvo-vidkritiy-uryad-v-ukraini>

10. Про платформу UAReforms. URL: <https://uareforms.org/pages/about-us>

References:

1. Uriad ukhvalyv poriadok provedennia hromadskykh opytuvan cherez Yedynyi derzhavnyi vebportal elektronnykh posluh ta dodatok «Dii» [The government adopted the procedure for conducting public surveys through the United State web portal of electronic services and the «Dii» application]. Retrieved from <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3399559-urad-uhvaliv-poradok-provedenna-gromadskih-opituvan-cerez-dii.html> [in Ukrainian].

2. U «Dii» z'iavylysia opytuvannia, yaki dozvoliaut «spilkuvatysia z derzhavoiu». Pro shcho pytaiut i yak uziaty uchast? [Surveys have appeared in «Dii» that allow you to «communicate with the state.» What are they asking about and how to participate?]. Retrieved from <https://hromadske.ua/posts/u-diyi-zyavilisya-opituvannya-yaki-dozvoliyayut-spilkuvatysia-z-derzhavoyu-pro-sho-pitayut-ta-yak-vzyati-uchast> [in Ukrainian].

3. U Dii zavershylos initsiovane Ministerstvom kultury ta informatsiinoi polityky opytuvannia «Iak buty z herbom srsr na shchytі Batkivshchyny-materi». [The survey «How to be with the USSR in defense of the Motherland» commissioned by the Ministry of Culture and Information Policy also ended in «Dii»]. Retrieved from <https://t.me/zedigital/2221> [in Ukrainian].

4. Zvit pro realizatsiiu planu dii iz vprovadzhennia Initsiatyvy «Partnerstvo «Vidkrytyi Uriad» u 2018 – 2020 rokakh [Report on the implementation of the action plan for the implementation of the Open Government Partnership Initiative in 2018-2020]. Retrieved from <https://www.opengovpartnership.org/wp-content/uploads/2020/12/Ukraine-End-of-Term-Self-Assessment-2018-2020-UKR.pdf> [in Ukrainian].

5. Stattya «SHCHO TAKE PROZORRO» [Article «What is PROZORRO»]. Retrieved from <https://prozorro.gov.ua/about> [in Ukrainian].

6. Portal derzhavnoi elektronnoi systemy u sferi budivnytstva [The portal of the state electronic system in the field of construction]. Retrieved from <https://e-construction.gov.ua/> [in Ukrainian].

7. Sait «Kyiv Tsyfrovyi» [«Kyiv Tsyfrovyi»]. Retrieved from <https://kyiv.digital/> [in Ukrainian].

8. Yakoiu maie buty onlain-platforma dlia vzaiemodii orhaniv vykonavchoi vlady ta hromadskosti, obhovoryly pid chas Tyzhnia Vidkrytoho Uriadu [What should be an online platform for interaction between executive authorities and the public was discussed during Open Government Week]. Retrieved from <https://www.kmu.gov.ua/news/yakoyu-maye-buti-onlajn-platforma-dlya-vzayemodiyi-organiv-vikonavchoyi-vladi-ta-gromadskostiobgovorili-pid-chas-tizhnya-vidkritogo-uryadu> [in Ukrainian].

9. «Shchodo stanу realizatsii initsiatyvy «Partnerstvo «Vidkrytyi Uriad» v Ukraini». Analitychna zapyska [«Regarding the state of implementation of the Open Government Partnership initiative in Ukraine.»]. Retrieved from <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/politika/schodo-stanu-realizacii-iniciativi-partnerstvo-vidkritiy-uryad-v-ukraini> [in Ukrainian].

10. Pro platformu UAReforms [About platform UAReforms]. Retrieved from <https://uareforms.org/pages/about-us> [in Ukrainian].